Cactussen kweken
een aanstekelige hobby

door: Evert Smienk
Tekst bewerkt door Karolien Bloemsaat

De kas van het Arboretum was zo'n vijf jaar geleden aan herinrichting toe. Na enig overleg met leden van onze cactus- en vetplanten-liefhebbersvereniging Succulenta West-Brabant, bleek dat zeven van ons er wel voor voelden om dit karwei aan te pakken. In 2006 begonnen we met de renovatie. Het resultaat was een volledig vernieuwde collectie met vele soorten cactussen en vetplanten.
De feestelijke opening vond plaats in 2007 en sindsdien hebben heel wat bezoekers van het Arboretum de verzameling planten in de kas kunnen bewonderen. We krijgen vaak vragen omtrent cactussen. Daarom wil ik in deze en in de volgende Aesculus een aantal kwesties uit de cactuswereld behandelen. Mogelijk helpt dat ook om wat meer begrip te kweken voor deze planten, zodat u ze niet alleen maar ziet als louter 'stekelige dingen'.

Oorsprong
Als we in de landen rond de Middellandse Zee vertoeven, zien we vaak cactussen langs de weg staan. Meestal zijn dat de grote schijfcactussen of de grote zuilen. Je zou zeggen dat ze daar altijd al behoord hebben. Toch is dat niet zo. Alle cactussen die waar ook ter wereld groeien, komen uit - wat ooit genoemd werd - de Nieuwe Wereld. Noord-, Midden- en Zuid-Amerika zijn de oorspronkelijke gebieden van deze soort.
Vroeger, bij de ontdekkingsreizen, kwam men vreemde planten tegen en nam die mee naar huis. Een van de eerste cactussen die men meenam was de Meloencactus (*Melocactus*), een grote bol waar behaarde zuilen uit groeiden, met daarop weer kleine rode bloemetjes of zaadbessen. Ook andere exemplaren, werden door de zeelieden meegenomen naar Europa en in het gunstige klimaat hier in het zuiden hebben ze zich verspreid in de vrije natuur.
Ook in Australië staan veel schijfcactussen. Men heeft die ooit ingevoerd om in droge gebieden als veevoer te kunnen dienen op boerderijen. Dat is echter uit de hand gelopen, want ze verspreiden zich als onkruid. Zelfs het platbranden van grote gebieden bleek niet afdoende om ze uit te roeien.
In Nederland hebben wij dat gunstige klimaat niet. Wij moeten cactussen grotendeels achter glas of in kassen houden om ze te beschermen tegen de lage temperaturen. Er zijn wel cactussen die tegen vorst kunnen, maar die moeten dan wel erg droog staan. Die voorwaarde is in Nederland bijna niet te verwezenlijken.

Een besmettelijke hobby
Zoals bijna elke cactusliefhebber, ben ik begonnen met enkele planten in de vensterbank. Maar het virus sloeg toe en al snel bleek dat de vensterbanken ingrijpend verbreed moesten worden. Toen ook die extra ruimte niet voldoende bleek, bouwde ik een klein kasje in de tuin. Daar zette ik de nieuwe aanwinsten weg. Al gauw kreeg ik door dat ze het daar veel beter deden, vooral doordat ze meer licht kregen. En ja, na het succes van dat kasje kwam er al gauw een tweede bij. Ze hebben allebei een oppervlakte van 2,5 x 3,5 meter en ze worden alweer te klein. Door te specialiseren op enkele cactussoorten kun je dat probleem iets ondervangen, maar dan blijkt weer hoeveel ondersoorten er zijn. Het geslacht *Mammillaria* (Tepelcactussen) bijvoorbeeld heeft er alleen al zo'n 500! Om toch wat ruimte in de kas te maken is het verkopen op een beurs van planten die over zijn een oplossing.

Door de uitzonderlijk goede zomers die we hebben gehad de laatste jaren, zijn de planten steeds mooier geworden. Hoe meer zon, des te sterker de bedoorning van de cactussen wordt. En doordat de cactus sterkere en dikkere doorns krijgt, komt het plantenlichaam meer in de schaduw te staan. Zo beschermt de plant zichzelf tegen het sterke zonlicht. Ook de bloei van de cactussen was dit jaar

optimaal. In mijn kasjes telde ik de zomermaanden zo'n 150 bloemen per dag. Als je dan weet dat een cactusbloem niet langer dan drie of vier dagen bloeit (sommige zelfs maar acht uur), snap je dat het een erg goed bloeiseizoen is geweest.
De cactusbloemen variëren sterk van grootte. De kleinste zijn maar enkele millimeters en de grootste zijn wel 30 cm in doorsnee.

Bloei
Vaak wordt ons gevraagd of alle cactussen kunnen bloeien. Het antwoord daarop is: "Ja, van de kleinste tot de grootste cactussen: bloeien kunnen ze allemaal."
Er zijn kleine cactusjes die het eerste jaar na het zaaien al gaan bloeien. Andere, bijvoorbeeld de grote Saguaro (die altijd in oude westerns te zien is), laat pas na 50 jaar zijn bloemen zien. Over het algemeen kunnen de meeste bolcactussen binnen vijf jaar na uitzaaien bloeien, maar er zijn er bij die er twintig jaar over doen. Ook zuilcactussen doen er langer over voor ze hun bloemen laten zien.
Als een cactus gaat bloeien, betekent dit dat zijn omstandigheden in de winter goed zijn geweest. De meeste cactussen moeten redelijk koel overwinteren, met een minimum aan vocht.
In tuincentra worden veel cactussen op verschillende manieren aangeboden.
- Bloeiend: Meestal zijn dat bolcactussen. Dat is een goede koop en met de goede verzorging zal hij het volgende jaar weer bloeien.
- Met papieren bloemen in de cactus geprikt of met ogen erop geplakt: Dat wordt meestal gedaan bij zuilcactussen die nog lang niet kunnen bloeien. Als cactusliefhebber vind ik dit verschrikkelijk. De cactus is beschadigd en wordt belemmerd in zijn groei.
- Zonder bloemen: Dan kan het zijn dat hij al is uitgebloeid of nog niet aan bloei toe is.

Cactussen kijken in hun natuurlijke habitat
Wat is er mooier voor een echte cactusliefhebber dan zijn lievelingen in hun oorspronkelijke omgeving te zien? Zodoende ben ik al in de VS geweest, in de staten Arizona, Colorado, Nieuw-Mexico, Utah en Texas. In Zuid-Amerika heb ik in Bolivia, Chili en Brazilië rondgereisd. In iedere plaats waar je komt, groeien verschillende soorten.
De enorme – tot veertien meter hoge – cactussen , die je in westerns ziet, groeien vooral in Arizona. Dat is de Saguaro of Reuzencactus (*Carnegiea gigantea*). In Colorado groeien cactussen met haakdoorns, *Sclerocactus*-

winterbescherming *opuntia* in tuin.

soorten; zij kunnen tegen de vorst, maar – net als bij ons – geldt dat ze tijdens de vorst niet nat moeten staan.
In het noorden van Chili kom je cactussen tegen op plaatsen waar het bijna nooit regent. Ze staan daar in de Atacama-woestijn, de droogste woestijn ter wereld. In 1968 en 1990 viel er helemaal geen water, andere jaren valt er vaak maar twee tot vijf millimeter per jaar. In twintig jaar waren er twee uitschieters van boven de 30 millimeter per jaar. In dat gebied komt er 's nachts mist vanuit zee het land in drijven. Daar worden de planten iets nat van en dat druppelt dan naar de wortels.
Heel anders is het in Brazilië, in de staat Minas Gerais en Bahia. Daar kan het een redelijke bui geven en daar groeien de cactussen dan ook harder dan in die droge gebieden zoals in Chili. Het is zeker de moeite waard om

in die landen de vrije natuur in te gaan. Je ziet er planten die je nog nooit in je leven gezien hebt, in allerlei vreemde vormen - en niet alleen cactussen, ook planten die bij ons in de huiskamer staan of kuipplanten die wij in de winter binnenzetten. Dat alles te beleven, is een fantastische gewaarwording.

Eetbaarheid

Veel mensen willen weten of cactussen ook te eten zijn en of ze niet giftig zijn. Welnu, in de landen in Zuid-Amerika is het vrij normaal om ze te eten. Ze staan zelfs op de menukaart bij restaurants. Zelf heb ik een keer in Mexico en een keer in Brazilië cactus als groente gegeten. De eerste keer waren het gekookte reepjes van een *Opuntia*-schijf. Die worden eerst van hun dorens ontdaan, daarna gesneden en in water gekookt. Ze smaken een beetje als sperziebonen, alleen wat slijmeriger. De tweede maal waren het ook de *Opuntia*-schijven, maar nu in blokjes gesneden, gekookt en daarna als salade bij de maaltijd gereserveerd. Dus ja: cactussen zijn te eten; en nee, ze zijn niet giftig. Daarentegen zijn de op cactussen gelijkende *Euphorbia*-soorten weldegelijk giftig. Dit zijn vetplanten met stekels en als men ze verwondt, komt er wit melksap uit. Dus in het geval dat u een plant doorsnijdt, waarvan u denkt dat het een cactus is, en er komt wit sap uit, dan is het niet verstandig om ervan te proeven!

In het Duitse Erfurt zit een cactuskwekerij die jaarlijks een cactusetentje organiseert. Het hele menu bestaat dan uit cactus: voorgerecht, hoofdgerecht én nagerecht. Kwekerij Haagse heeft zelfs een kookboek uitgegeven met daarin gerechten die daar de laatste tien jaar op tafel kwamen. Van de Schijfcactus *Opuntia* (de grote schijven) worden meer delen gebruikt, o.a. de vruchten. Ze worden rond Kerstmis bij de groenteboer aangeboden. Ze zijn licht zoet en goed te eten. Je moet wel erg goed oppassen bij het aanraken van de vruchten. Ze hebben kleine stekeltjes waar je nog dagenlang last van kunt hebben bij verkeerd aanpakken. Van deze vruchten wordt ook likeur en jam gemaakt die beide heel smakelijk zijn.
Van cactussen en vetplanten wordt nog veel meer gemaakt. Het bekendste is wel de sterke drank tequila. Dat maakt men van de *Agave tequilana*, die massaal verbouwd wordt in de Mexicaanse staat Jalisco. Van deze plant wordt ook mezcal en pulque gemaakt. Dit zijn allebei dranken die een hallucinerende uitwerking hebben. In de fles met mescal wordt een worm gestopt die in de *Agave* leeft en er wordt gezegd dat wanneer er geen worm in zit, het dan ook geen echte mescal is.

Hier wil ik het voor nu bij laten. Ik hoop u in de volgende Aesculus meer wetenswaardigheden over deze hobby te vertellen.

O*puntia* in Marseille.

O*puntia* in Oudenbosch in rotstuin.